

процесів, що розгортаються на іншому кінці ідеологічної комунікації – інтерпретації повідомлень аудиторією.

У неомарксистських дослідженнях часто апіорно приймається, що ЗМК успішно виробляють ідеологічні ефекти. Однак, ідеологічний вплив на аудиторію далеко не однозначно, декодування медіальних повідомлень членами аудиторії складним чином детермінується приналежністю до різних субкультур та структурних позицій. Тим не менш, це не підстава відмовлятися від цілісного аналізу ідеологічних практик виробництва смислів з погляду їх структурних детермінант, вироблення відповідного концептуального апарату, уточнення конкретних механізмів ідеологічної гегемонії з метою подальшого дослідження соціально-політичних змін у розвинутих суспільствах, що називають себе «демократіями».

Список використаних джерел

1. Фуко М. Наглядати і карати / М. Фуко. – К.: Основи, 1998. – 392 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.sumdu.edu.ua/library/docs/Books/fuko_2.pdf
2. Мамардашвили М. Как я понимаю философию / М. Мамардашвили [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s01/z0001103/>
3. Пуланзас Н. Загальні міркування про державу надзвичайного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/zagalni-mirkuvannya-pro-derzhavu-nadz/>
4. Хоркхаймер М., Адорно Т. В. Дialeктика просвещения. Философские фрагменты. «Медиум» «Ювента». – М., С–Пб., 1997.
5. Marcel van der Linden. Western Marxism and the Soviet Union. A Survey of Critical Theories and Debates Since 1917. – Leiden–Boston, 2007. – 390 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libcom.org/library/western-marxism-soviet-union-marcel-van-der-linden>
6. Альтюссер Луи. Идеология и идеологические аппараты государства // Неприкосновенный запас. – М., 2011. – №3 (77). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2011/3/al3.html>
7. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Пер. с франц. яз. под ред. А. А. Холодовича; Ред. М. А. Оборина; Предисл. проф. Н. С. Чемоданова. – М.: Прогресс, 1977. – 696, [2] с.
8. Архив. «Ogonek», русский советский общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный еженедельный журнал. Издаётся с 1923 в Москве [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publ.lib.ru/ARCHIVES/O/Ogonek/Ogonek.html>
9. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / Пер. с итал. В. Резник и А. Погоняйло. – СПб.: Симпозиум, 2006. – 544 с.
10. Thompson E. P. The Making of the English Working Class. – London: Vantage Books, 1966. – 848 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libcom.org/library/making-english-working-class-ep-thompson>

References

1. Fuko M. Nagljadaty i karaty / M. Fuko. – K.: Osnovy, 1998. – 392 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://lib.sumdu.edu.ua/library/docs/Books/fuko_2.pdf
2. Mamardashvili M. Kak ja ponimaju filosofiju / M. Mamardashvili [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s01/z0001103/>
3. Pulanzas N. Zagal'ni mirkuvannja pro derzhavu nadzvychajnoho stanu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://commons.com.ua/zagalni-mirkuvannya-pro-derzhavu-nadz/>
4. Horkhajmer M., Adorno T. V. Dialektika prosveshhenija. Filosofskie fragmenty. «Medium» «Juventa». – M., S–Pb., 1997.
5. Marcel van der Linden. Western Marxism and the Soviet Union. A Survey of Critical Theories and Debates Since 1917. – Leiden–Boston, 2007. – 390 p. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://libcom.org/library/western-marxism-soviet-union-marcel-van-der-linden>
6. Al'tjuser Lui. Ideologija i ideologicheskie apparaty gosudarstva // Neprikosnovennyj zapas. – M., 2011. – №3 (77). [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://magazines.russ.ru/nz/2011/3/al3.html>
7. Sossjur F. de. Trudy po jazykoznaniju / Per. s franc. jaz. pod red. A. A. Holodovicha; Red. M. A. Oborina; Predisl. prof. N. S. Chemodanova. – M.: Progress, 1977. – 696, [2] s.

8. Архив. «Ogonek», russkij sovetskij obshhestvenno-politicheskiy i literaturno-hudozhestvennyj illjustrirannyj ezhenedel'nyj zhurnal. Izdaetsja s 1923 v Moskve [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://publ.lib.ru/ARCHIVES/O/Ogonek/Ogonek.html>

9. Jeko U. Otsustvujushhaja struktura. Vvedenie v semiologiju / Per. s ital. V. Reznik i A. Pogonjajlo. – SPb.: Simpozium, 2006. – 544 s.

10. Thompson E. P. The Making of the English Working Class. – London: Vantage Books, 1966. – 848 p. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://libcom.org/library/making-english-working-class-ep-thompson>

Sichik K. B., graduate student of the Department of Theory and History of Political Science Faculty of Philosophy, Lviv National University Franko (Ukraine, Lvov), Sychuk.Kateryna@gmail.com

Left visions of democracy in the era of IT boom

Process and characteristics of changing of ideological get-up in actual democratic transformation in societies of post-industrial world is examined. Influence of IT development on character and transformation vectors of scientific models of democratic political management theory's core in post-industrial societies is analyzed. The regularity progress of democratic political theories of management in a distribution leftist visions of scientific discourse mid – late twentieth century. Discovered stages of deployment in mass media research contexts of social and political theory in UK in twentieth century. The process of creation and testing of critical marginal political theory in the system of liberal-conservative type «project cultural studies» (CD – cultural studies), uniting Marxist-oriented researchers in the field of English studies media, popular culture, subcultures, and everyday life.

Keywords: democracy, IT, ideology, communication, capitalism, post-marxism, mass communication media.

Сычик Е. Б., аспирантка кафедри теорії та історії політичної науки філософського факультета, Львівський національний університет ім. І. Франко (Україна, Львів), Sychuk.Kateryna@gmail.com

Левые векторы демократии эпохи информационно-коммуникационных технологий

Рассматривается процесс и характеристики изменения идейного оформления актуальных демократических трансформаций в обществах постиндустриального мира. Анализируется влияние развития информационно-коммуникационных технологий на характер и векторы изменений научных моделей ядра теории демократического политического управления в постиндустриальных обществах. Исследованы закономерности развития теорий демократического политического управления в условиях распространения левых видений в научном дискурсе середины – конца XX в. Выявлены этапы развертывания исследования СМК в контекстах социально-политической теории Великобритании второй половины XX в. Рассмотрен процесс становления и апробации маргинальной критической политической теории в системе либерально-консервативного типа: «проект cultural studies» (КД – культурных исследований), объединявший марксистско ориентированных английских исследователей в области исследования СМИ, популярной культуры, субкультур и повседневности.

Ключевые слова: демократия, ИКТ, идеология, коммуникация, капитализм, пост марксизм, СМК.

***

УДК 321.7

Skoczyńska-Prokopowicz B.,
doctor nauk o sociologii,
University of Rzeszow (Polska, Rzeszow),
ivanna.luch@gmail.com

ZJAWISKO MIGRACJI W ŚWIETLE ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH

Autorka opisuje zjawisko migracji w perspektywie historycznej i wskazuje na przyczyny i skutki tego zjawiska z punktu widzenia państwa i społeczeństwa. Wskazuje na regulacje prawne na ziemiach polskich od okresu średniowiecza, przez czas zaborów – ustawodawstwo rosyjskie, pruskie i austriackie aż do uzyskania przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej i kierunki fal migracyjnych. Zjawisko migracji jest obecne na ziemiach polskich od zarania dziejów państwa polskiego, niezależnie od tego, czy istniało ono formalnie, czy też władza znajdowała się w obcym ręku. Zawsze też funkcjonowały odpowiednie regulacje prawne, które umożliwiały przemieszczanie się obywatela.

Słowa kluczowe: migracje wewnętrzne i zewnętrzne, ustawy i dokumenty, uprawniające wychodźców, organizacje kontrolujące i wspierające migrantów.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Zjawisko migracji występowało na przestrzeni dziejów i na pewno będzie występowało w przyszłości. Musi się z tym liczyć każde państwo i współcześni rządzący. Ruchy migracyjne występowały od czasów najdawniejszych, głównie z powodu wojen, głodu i szukania nowych miejsc zamieszkania. Już wtedy nowo kształtujące się państwa próbowały opanować napływ i odpływ ludności za pomocą instrumentu władzy, jakim jest prawo. W dzisiejszych czasach ruchy migracyjne są codziennością i nikogo nie dziwi wyjazd z miejsca zamieszkania dla poszukiwania nowych źródeł dochodu i szansy na lepszą przyszłość. O kierunkach migracji decydowały kultura, kontekst lokalny oraz tożsamość. Jednakże zwłaszcza w XIX w. na tradycje migracji nakładała się z czasem polityka państw [5, s. 24]. Władze państwowe wykorzystywały ruchy migracyjne jako przydatny środek do walki z bezrobociem czy też przejściowo trudną sytuacją ekonomiczną kraju. W dzisiejszych czasach zjawisko migracji jest problemem, który potrzebuje regulacji prawnej. Stanowi to duże wyzwanie dla krajów Europy i świata. Na przestrzeni dziejów państwa zawierały między sobą porozumienia, tworzyły ustawy i akty prawne umożliwiające migracje. Podobnie jest w dzisiejszych czasach. Regulacje prawne mają na celu głównie kontrolę nad tym zjawiskiem oraz ustalenie warunków, na jakich to zjawisko będzie się opierało.

Migracje zdefiniować można w sposób wieloraki, oto jeden z przykładów pochodzący z *Encyklopedii socjologii*, według której: «Migracja lub synonimicznie: wędrówka, ruchliwość przestrzenna to względnie trwała zmiana miejsca pobytu jednostek i grup w ramach określonej przestrzeni» [1, s. 243]. *Encyklopedia socjologii* podaje również rozróżnienie na migracje dobrowolne i przymusowe. Migracje dobrowolne «zawsze łączyły się z nadzieją określonych grup i jednostek na poprawę własnego położenia: z reguły ekonomicznego, a często także społecznego czy religijnego».

Migracje przymusowe natomiast – ucieczki, wypędzenia, deportacje, przesiedlenia, stanowiły wyraz przemocy bezpośredniej, egzekwowanej *hic et nunc* przez silniejszych wobec słabszych. Jednak w obu formach i dobrowolnej i przymusowej były potężnym czynnikiem współkształtującym dzieje kontynentów starożytnych imperiów i nowożytnych państw, rodzin, plemion i współczesnych wspólnot narodowych. Same też w toku dziejów zmieniały swój charakter. Dalej zaś autor podaje typy migracji i dzieli je na: w zależności na zakres wolności decyzji migracyjnych – dobrowolne i przymusowe, ze względu na sposób przygotowania do migracji – spontaniczne i planowe, ze względu na przyczyny migracji – zarobkowe i polityczne, ze względu na status prawnego migranta – legalne i nielegalne, ze względu na czas trwania migracji – stałe i okresowe, ze względu na terytorium docelowe – wewnętrzne i zewnętrzne oraz ze względu na charakter jednostki osiedleńczej – migracje ze wsi do miast albo odwrotnie, pomiędzy miastami oraz pomiędzy wsiami [1, s. 244–247].

Historię migracji można podzielić na okresy ze względu na regulacje prawne warunkujące ruchy migracyjne na przestrzeni wieków. Podział według istnienia i rodzaju tych regulacji jest uzależniony zwłaszcza od świadomości i rozwoju społeczeństw oraz prawa stanowionego w państwach w trakcie trwania różnych epok.

W okresie średniowiecza można zauważyć spadek migracji zagranicznych i wzrost migracji wewnętrznych, głównie ze wsi do miasta lub między wsiami. Spowodowane one były rozwojem miast i potencjałem, jaki niesło za sobą życie w mieście. Począwszy od XIII w. zakładanie wsi lub miast odbywało się zazwyczaj na prawie niemieckim, było to wynikiem napływu osadników z Zachodu, głównie kupców i rzemieślników. Lokacja na prawie niemieckim gwarantowała prawa mieszczańskie dla mieszkańców miast, uniezależniając ich od feudałów, powodując silny rozwój rzemiosła, handlu i wymiany towarowo-pieniężnej. Wzorem prawno-organizacyjnym dla miast Śląska, Małopolski, Wielkopolski był początkowo Magdeburg.

Sytuacja chłopów pod względem prawnym na przełomie XV/XVI w. uległa pogorszeniu. Szlachta, wykorzystując swoją uprzywilejowaną pozycję w państwie, przeforsowała szereg aktów ograniczających prawa chłopów w zakresie wychodźstwa ze wsi. Statuty piotrkowskie w 1496 r. objęły chłopów szeregiem zapisów, ograniczając tym samym możliwość zmiany miejsca pobytu stałego. Tylko jeden syn chłopski mógł opuścić wieś w celach zarobkowych lub związanych z nauką, a po zakończeniu pracy lub kształcenia musiał wrócić do wsi, by uzyskać dokument od pana nadający mu pełną wolność. Konstytucja z roku 1509 wprowadzała zasadę, że zgodę na kształcenie musi dać pan i ma się ono rozpocząć przed 12. rokiem życia. Ustalono, że tylko jeden chłop w ciągu roku może opuścić wieś. Ograniczono możliwość przemieszczania się ludzi niemających zatrudnienia i stałego miejsca pobytu do miast w celach zarobkowych. Szlachcie zależało na zatrzymaniu na wsi jak największej ilości osób zdolnych do pracy. Te postanowienia oznaczały stopniowe ograniczenie wolności chłopów. Kolejne konstytucje z lat 1511, 1532, 1543 coraz bardziej przywiązywały chłopów do ziemi. Właściwie tylko córki chłopskie mogły opuszczać wieś w celu zamążpójścia. Konstytucja z 1511 r. głosiła, że małżeństwa córek rolniczych są wolne. O małżeństwie mężczyzny – poddanego feudała decydował pan. Jeśli wybranka należała do dóbr innego właściciela, to było ono praktycznie niemożliwe [6]. Migracja do miast była bardzo ograniczona przez politykę panów ziemskich, chcących przeciwdziałać migracjom ze wsi do większych skupisk ludzkich. Chłop mógł dostać prawa miejskie po zamieszkaniu jednego roku na terenie miasta. Późniejsze ustawodawstwo wskazuje dalsze ograniczenia – chłop oprócz zamieszkania na terenie miasta jednego roku, musiał również ożenić się z mieszczańką, a na końcu musiał wykazać posiadanie majątku w mieście, by zostać uznany za mieszczanina.

Historycy i znawcy tematu migracji wyróżniają taki etap w historii migracji, jak migracja przedprzemysłowa, którą datuje się od 1650 do 1750 r. Nie różni się ona jednak od migracji średniowiecznych. Stanowiły one raczej zmianę miejsca zamieszkania i odbywały się w ramach rynków lokalnych [3, s. 3]. W Polsce w tym czasie panowała demokracja szlachecka. Wychodźstwo chłopów ze wsi było bardzo ograniczone, na czym zależało przede wszystkim panom ziemskim i szlachcie, która to czerpała zysk z niemalże niewolniczej pracy chłopów ziemskich i pańszczyźnianych.

Kolejne stulecie od 1750 do 1820/50, z uwagi na wzrost przemysłu miejskiego niosący za sobą istotne zmiany demograficzne, jest uważane za następny okres migracji. Czas ten charakteryzował znaczny rozwój handlu

ogólnoeuropejskiego, niosący ze sobą wzrost migracji sezonowych i stałych. W Polsce ten przedział czasowy będzie przebiegał pod znakiem walki o «resztki polskości» z trzema zaborcami, a zarazem sąsiadami Rzeczypospolitej, którzy pozbawili ją autonomii i suwerenności na ponad 120 lat. Także ten okres będzie charakteryzował się migracją zwłaszcza na tle politycznym – los konfederatów barskich, los powstańców kościuszkowskich i innych walczących o zachowanie suwerenności Polski. Francja przyjaźnie przyjmowała uchodźców i pozwoliła rozwijać się rządowi na emigracji oraz licznym ugrupowaniom na uchodźstwie, między innymi późniejszemu towarzystwu Jerzego Adama Czartoryskiego i Hotelowi Lambert. Zapewniła również uchodźcom specjalne budynki, gdzie mogli zamieszkiwać, a także przyznawano im skromne renty socjalne.

Do wybuchu I wojny światowej, w okresie od około 1820 do 1914, produkcja maszynowa, a wraz z nią przemysł i wysoki wskaźnik urbanizacji rozwijały się przede wszystkim w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej. Industrializacja sprzyjała migracjom, natomiast początkowo obejmowała ona głównie specjalistów z różnych dziedzin życia [3, s. 8]. Na masową skalę emigracja z terenów polskich wystąpiła w ostatnich latach XIX w. Zauważalny zwłaszcza stał się wzrost zapotrzebowania na tanią siłę roboczą, a także osadników na terenie obu Ameryk, Europy Zachodniej i Rosji [2, s. 408]. W latach 1871–1893 z ziem polskich wyemigrowało około 3,5 miliona ludności: z zaboru pruskiego 1 200 tys., austriackiego 1 050 tys., i rosyjskiego 1 250 tys. W tym okresie zabór pruski i austriacki prowadził szeroko rozumianą politykę migracyjną. Ludność mogła liczyć na zgodę władz na emigrację po spełnieniu pewnych warunków, czyli odbyciu służby wojskowej. Zabór rosyjski pozostał odmienny, ponieważ emigrację zagraniczną traktowano jako przestępstwo i przeciwdziałano wychodźstwu z ziem zaboru rosyjskiego środkami administracyjnymi. Tylko nieliczni mogli uzyskać zgodę na stałą emigrację z imperium rosyjskiego. «W latach 1890 rygoru paszportowe złagodzone, wymagając jednak składania do depozytu 75 rubli srebrnych od osoby dorosłej i 50 rubli od dziecka, co eliminowało ludność uboższą, stanowiącą wówczas większość emigrantów. Kwota 75 rubli stanowiła trzymiesięczne oszczędności robotnika sezonowego w rolnictwie pruskim. Emigrujący bez zezwolenia z Królestwa byli zatrzymywani na terenie Prus w trakcie podróży koleją, a także w portach morskich, niemniej tamtędy kierował się główny potok emigrantów» [2, s. 408]. Główny strumień migracyjny Europejczyków kierował się do Australii, Nowej Zelandii, Afryki i Azji oraz ku kolonizacji terenów obu Ameryk. Podstawowymi kierunkami emigracji polskiej były w końcu wieku XIX i pierwszej dekadzie XX Stany Zjednoczone, Ameryka Południowa oraz Brazylia, a wyjazdy do Brazylii w tym okresie nazywano mianem «gorączki brazylijskiej». Polityka migracyjna od połowy lat 80. XIX w. prowadziła do Brazylii w celach osadnictwa rolniczego. Agencji emigracyjnej obiecywali za darmo przejazd i ziemię, zapomogli na zagospodarowanie i zwolnienie z podatków [2, s. 408].

Jeśli chodzi o zagadnienie migracji na obszarze Galicji to ustawodawstwo austriackie, a później Austro–Węgier przez długie lata identyfikowało emigrację z utratą obywatelstwa. Tak rozumiano migrację na podstawie patentu emigracyjnego z 24 marca 1832 roku. Uznawał on wychodźcę, inaczej emigranta, za obywatela, który udawał się poza granice Austro–Węgier w zamiarze, aby nigdy więcej nie powrócić. Na podstawie tego

patentu można było rozróżnić migrację uprawnioną (zgodną z prawem i na podstawie zgody na wyjazd) i emigrację nieuprawnioną (bez takiej zgody na wyjazd z państwa austriackiego). Także obywatele uprawnieni do wyjazdu tracili obywatelstwo z chwilą przekroczenia granic, jednakże mogli to obywatelstwo odzyskać. Natomiast wyjazd bez takiego zezwolenia był podstawą utraty obywatelstwa, bez możliwości jego odzyskania w przyszłości [4, s. 252]. Konstytucja z 21 grudnia 1867 r. łagodziła kwestię migranta i uchodźcy przekraczającego granicę Austro–Węgier. W art. 4 ustawy zasadniczej już w sposób bardziej jednoznaczny wypowiada się na temat możliwości wychodźstwa, wprowadzając swobodę emigracji, która miała być ograniczona ze strony państwa jedynie obowiązkiem służby wojskowej [4, s. 253]. Formalnie ustawa zasadnicza z grudnia 1867 r. stwarzała większe niż dotychczas możliwości opuszczania państwa w poszukiwaniu lepszych warunków życia, jednakże ryzyko migracji brał na swoje barki sam emigrant. Największym strumieniem migracyjnym co do wychodźstwa galicyjskiego była emigracja do Kanady. W 1877 była drukowana w Galicji broszura w języku czeskim pt. *Zeme Kanady*, nakładająca do wyjazdów, a później broszura pt. *200 mln akrów ziemi do rozparcelowania w Manitobie*. W 1913 r. *Canadian–Pacific–Railway Company* przeprowadziła ponadto akcję osadniczą, zaraz po uzyskaniu od Austriackiego Ministerstwa Handlu koncesji na przewóz pasażerów. Popularny był również kierunek wschodni wśród emigrantów polskich. W 1908 r. w całej Galicji rozpowszechniono list podpisany przez redakcję rusofilskiego pisma wydawanego w Przemysłu «Russkaja Wola» nakładający do wyjazdów do Rosji. Prace sezonowe w Danii cieszyły się dużą popularnością wśród polskich chłopów. W roku 1905 zanotowano ich ok. 3 tys. Jednakże starania Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego w Wiedeńskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych, by z uwagi na dużą liczbę migrantów otworzyć konsulaturę zawodową Austro–Węgier, zakończyły się niepowodzeniem. Jednakże dwie ustawy zwane potocznie «prawem o Polakach» z roku 1908 i 1912 o robotnikach cudzoziemcach były bardzo korzystne dla migrantów [4, s. 280].

Bez porównania natomiast co do ilości migrantów pozostają prace sezonowe na terenie Niemiec. Jednakże polityka migracyjna Niemiec była prowadzona tak, żeby uniemożliwić emigrantom polskim osiedlanie się na stałe w granicach państwa, stąd też udzielano migrantom pochodzenia polskiego tylko zezwolenia na czasowy pobyt, a pracownicy musieli podpisać kontrakt przed rozpoczęciem pracy. Ponadto w latach 90. XIX w. został wprowadzony przez władze niemieckie tzw. okres karencyjny, który charakteryzował się tym, że emigranci z Galicji zmuszeni zostali opuszczać granice państwa niemieckiego od 20 grudnia do końca lutego roku następnego [4, s. 284–285]. U progu XX w. zamiast chaotycznego werbunku do pracy w Niemczech, zwłaszcza w przemyśle górnośląskim z inicjatywy przedsiębiorców powstały koncesjonowane biura pośrednictwa pracy oraz nierejestrowani agenci pracy. W Polsce zaś działało Towarzystwo Emigracyjne, mające pieczę nad emigrantami. Zmianę przyniosły lata 80, gdy rząd niemiecki zarządził obowiązek posiadania przez każdego emigranta przejeżdżającego przez Niemcy podstawowej kwoty 25 dolarów, czyli 100 marek, to jest 62,5 złotego od dziecka poniżej dziesięciu lat, a od osoby starszej 100 dolarów, to jest 400 marek, czyli 250 złotych. Ten sam obowiązek wprowadziła również Kanada w 1908 r.

Natomiast okólnik z 26 stycznia 1887 r. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nakazywał wydawanie paszportu po okazaniu tej sumy [4, s. 300]. Bardzo popularne wyjazdy do Brazylii z terenów Galicji zwróciły uwagę władz. Już w 1914 r. Namiestnictwo wydało setki okólników oraz różnych pism o podobnej treści kierowanych do starostów oraz dyrekcji policji w Krakowie i Lwowie. W jednym z okólników wydanych do starostów z 28 maja 1878 r. instruowano, aby pouczać o skutkach migracji dla osób zgłaszających się po paszporty, czyli utracie obywatelstwa i praw majątkowych oraz o złych warunkach pracy w Brazylii. Natomiast dekrety Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 23 października 1852 i 29 listopada 1865 wprowadzały akcje przeciw agentom migracyjnym [4, s. 296–297].

W Galicji działały różne organizacje wspierające i kontrolujące w znacznym stopniu zjawisko wychodźstwa. Miały one na celu głównie opiekę nad emigrantami oraz wpływ na ustawodawstwo emigracyjne. W 1894 r. powstało we Lwowie Towarzystwo Handlowo–Geograficzne, założone przez redaktorów «Przeglądu Emigracyjnego». Natomiast ważniejszą organizacją stał się utworzony w listopadzie we Lwowie 1907 r. Tymczasowy Komitet Emigracyjny. W styczniu 1908 r. uchwalono statut i doszło do założenia Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego. Celem organizacji była opieka nad emigracją kontynentalną i zamorską, sezonową i osadniczą, głównie poprzez sprzedaż kart okrętowych, prowadzenie biura informacyjnego, pośrednictwa pracy i poradni prawnych [4, s. 319].

Wydarzenia z lat 1914–1918 przyniosły drastyczny spadek migracji zarobkowej, a także przemieszczenia wojenne ludności Polski. W latach 1914–1918 na ziemiach trzech zaborów zmobilizowano i powołano do wojska 3,4 mln osób. Od 1914 do 1915 r. do ostatecznego wycofania się wojsk rosyjskich z Królestwa Polskiego trwała ewakuacja urzędników carskich i ich rodzin oraz personelu technicznego przedsiębiorstw przemysłowych, wykwalifikowanych robotników, personelu kolejowego, a nawet w ostatniej fazie ewakuacji także chłopów z całymi rodzinami i inwentarzem [4, s. 411].

Opisane powyżej fakty wskazują wyraźnie, iż zjawisko migracji jest obecne na ziemiach polskich od zarania dziejów państwa polskiego, niezależnie od tego, czy istniało ono formalnie, czy też władza znajdowała się w obcych rękach. Zawsze też istniały odpowiednie regulacje prawne, które umożliwiały przemieszczanie się obywatela. W zależności od potrzeb państwa lub kształtowania się rynku pracy poza jego granicami obserwowano migracje wewnętrzne lub zewnętrzne i to one przyczyniły się do budowania współczesnego świata: diaspory Polaków spotkać więc można na każdym kontynencie, nierzadko wracają one do swoich «korzeni», poszukują przodków, współpracują gospodarczo z naszym krajem, organizują festiwale kultury polskiej w swoich ojczyznach, biorą udział w spotkaniach w Polsce, wreszcie – kształcą swoje dzieci na polskich uczelniach. Czynią to również na podstawie obowiązującego prawa polskiego i unijnego, które sprzyjają wszelkiej mobilności obywatela.

Literatura

1. Bokszański Z. (red) Encyklopedia socjologii, t.2. – Warszawa, 1999.
2. Gawryszewski A. Ludność polski w XX wieku. <http://globus.igipz.pan.pl/wydaw/Monografie_5/rozd11_2.pdf>.

3. Mazurkiewicz A. Zarys historii emigracji z ziem polskich. <http://www.gdynia.pl/g2/2012_06/55767_fileot.pdf>.

4. Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych (XVIII–XX w.), red. A. Pilch. – Warszawa, 1984.

5. Walaszek A. Migracje Europejczyków 1650–1914. – Kraków, 2007.

6. <<http://cpx.republika.pl/sytuacja.htm>>, [dostęp: 13.08.2013 r.].

Dodatkowa

1. Chmaj M., Sokół W., Wrona J. Historia dla kandydatów na studia prawnicze, administracyjne, politologiczne, historyczne i socjologiczne, wyd. 3 popr., poszerz., «Branta». – Bydgoszcz–Warszawa, 2004.

2. Górny A., Kaczmarczyk P. Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych, Instytut Studiów Społecznych Uniwersytet Warszawski. – Warszawa, 2003.

3. Kawczyńska–Butrym Z. Migracje. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie–Skłodowskiej. – Lublin, 2009.

4. Kopaliński W. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem, wyd. 22, Wydawnictwo «Wiedza Powszechna». – Warszawa, 1994.

5. Kubitsky J. Psychologia migracji, Wydawnictwo Difin. – Warszawa, 2012.

6. Nakonieczna J. Migracje międzynarodowe, a rozwój państwa, Wydawnictwo Naukowe Scholar. – Warszawa, 2007.

Skochinskiy–Prokopovich B., Doctor of Social Sciences, University of Rzeszow (Poland, Rzeszow), ivanna.luch@gmail.com

The phenomenon of migration – legal aspect

The author describes the phenomenon of migration from a historical perspective and describes the causes and consequences of this issue in respect of the state and society. She quotes the legal regulations applied in Polish territories since the Middle Ages, at times of annexation including Russian, Prussian and Austrian rule, until Poland's independence after World War I and discusses the direction of successive waves of migration. The issue of migration has been present in Polish territories since the beginning of the Polish state, regardless of whether it existed formally, or authority rested in foreign hands. There have always been appropriate regulations that enabled the mobility of its citizens.

Keywords: internal and external migration, laws and documents, the rights of emigrants, organizations controlling and supporting migrants.

Скочинська–Прокопович Б., доктор соціологічних наук, Університет в Жешуві (Польща, Жешув), ivanna.luch@gmail.com

Явище міграції – юридичний аспект

Автор описує явище міграції в історичній перспективі, вказує на причини і наслідки цього явища з точки зору держави і суспільства. Аналізуються юридичне регулювання міграцій і напрями міграційних хвиль на польських землях від Середньовіччя до здобуття Польщею незалежності після I Світової війни. Явище міграції існувало на польських землях від початку історії польської держави, незалежно від того, чи існувало воно формально, або ж влада була в руках іноземців. Завжди функціонували відповідні юридичні норми, які уможлилювали пересування громадян.

Ключові слова: внутрішні і зовнішні міграції, закони і документи, повноваження емігрантів, організації, що контролюють та підтримують мігрантів.

Скочинская–Прокопович Б., доктор социологических наук, Университет в Жешуве (Польша, Жешув), ivanna.luch@gmail.com

Явление миграции – юридический аспект

Автор описывает явление миграции в исторической перспективе, указывает на причины и последствия этого явления с точки зрения государства и общества. Анализируются юридическое регулирование миграции и направления миграционных волн на польских землях от Средневековья до обретения Польшей независимости после Первой мировой войны. Явление миграции было на польских землях от начала истории польского государства, независимо от того, было оно формально, или же власть была в руках иностранцев. Всегда функционировали соответствующие юридические нормы, которые делали возможным передвижение граждан.

Ключевые слова: внутренние и внешние миграции, законы и документы, полномочия эмигрантов, организации, контролирующие и поддерживающие мигрантов.

* * *